

Kirjallisuutta – Litteratur

Ilmastonmuutoksen filosofiaa

KYLLÖNEN, SIMO & OKSANEN, MARKKU (toim.) (2020). *Ilmastonmuutos ja filosofia*, 391 s. Gaudemus, Helsinki.

Ilmastonmuutosta käsitteleviä tieteellisiä tekstejä ilmestyy tavan takaa. ”Ja nytkö mukaan tulevat myös filosofit?” kirjan johdannossa kysytään. Niinpä, mahtaneeko suomalaisilla filosofeilla riittää aidosti omintakeista annettavaa lähes nelisatasivuiseen kirjaan? Kirjan toimittajatkin harmittelevat filosofien ohutta kiinnostusta ilmastonmuutokseen.

Oli tietoinen valinta ja samalla myös riski ottaa kirjoittajiksi ainoastaan filosofiasta valmistuneita kotimaisia tutkijoita. Artikkelikokoelmaan voisi päätyä liian saman henkisiä sisältöjä, käsittelyyn voisi jäädä katveita tai kirjoitusten taso voisi vaihdella häiritsevästi. Niin ei kuitenkaan ole. Lukukokemus toimii ja on ajatuksia avartava. Hauska nähdä, että Suomessa on ainakin 14:n kirjoittajan verran ilmastonmuutokseen eri kanteilta vakavasti perehtyneitä akateemisen uransa eri vaiheissa olevia filosofeja.

Kirjassa on neljä kokonaisuutta, kussakin kolmesta neljään artikkelia: I *Ilmastotieteestä ja sen epäilyistä toimintaan*, II *Yksilöt, yhteisöt ja ilmastoetiikka*, III *Ympäristö ja luontosuhde muutoksessa* sekä IV *Ihminen ja ihmisyys kriisin kynnyksellä*. Jaottelu vahvistaa artikkeleiden yhdessä piirtämää kaarta ilmaston lämpenemiskehityksen todentamisesta eksistenssifilosofisiin pohdintoihin.

Teoksen johdanto ei ole vain artikkeleiden puffi, kuten kokoomakirjoissa joskus voi olla. Se perustelee hyvin sekä tieteenalan kyvyn tarjota omanlaisiaan ilmastonmuutokseen liittyviä sisältöjä että kokoomateoksen tarpeen. Filosofit ovat ammatillisesti puolesta perehtyneet tieteelliseen todistamiseen ja asioiden välisten yhteyksien sekä merkitysten arviointiin. Maantieteilijänä tulee ajatelleeksi toistakin holistiseen ymmärrykseen perustuvaa tieteenalaa.

Esitän seuraavassa joitakin poimintoja kirjan teemoista. En kuitenkaan käsittele kaikkien 15:n artikkelin aiheita, vaikka kussakin on tärkeää asiaa. Suosittelemme lukemaan.

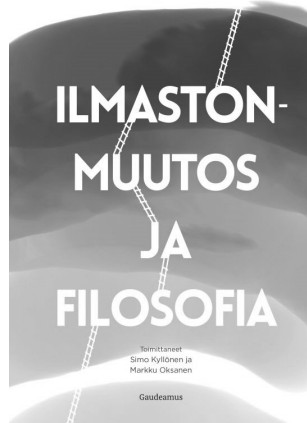
Marko Ahteensuun artikkelissa *Ilmastovittuttelu ja tieteellinen epävarmuus* ilmastodentalismi jaetaan viiteen kategoriaan ilmiön kiistämisestä jonkinlaiseen ”peli on jo menetetty” -asenteeseen. Artikkelit ei mainitse ympäristönsuojelulle keskeistä varovaisuusperi-

odia, vaikka kirjoittaja argumentoi sen hengessä, että vitkuttelulle ei ole perusteita siitä huolimatta, että tieteellinen varmuus ei kaikkia vakuuta. Päätöksenteossa on mietittävä myös ei-episteemisiä arvoväittämiä, jotka huomioivat todistelun ohessa väärässä olemisen kustannuksia.

Onko ilmastonmuutos varmaksi todistettu? Luonnontutkijana asennoiduin varauksellisesti Aki Lehtisen artikkeliin, jossa filosofi arvioi ilmastomalleja, tutkimusongelmia ja käytettävissä olevaa dataa. Tieteenfilosofi kuitenkin pysyy lestissään ja vakuuttaa. Esimerkiksi Duhem–Quinen-ongelman käsittely etenee kiinnostavasti. Jos mallin antama tulos ei ole sopusoinnussa havaintoaineiston kanssa, emme voi varmasti tietää, mikä mallin osista ristiriidan aiheutti. Ilmastomallit jos mitkä sisältävät melkoisen määrän oletettavia, pakotetekijöitä, vuorovaikutuksia ja palautekytkentöjä. Kiintoisaa oli myös lukea ilmastotutkimuksen inhimillisemmästä puolesta eli joidenkin mallintajien ja skeptikoiden välisestä epäluottamuksesta sekä amerikkalaisten ja eurooppalaisten tutkijoiden erilaisista toimintaympäristöistä.

Tea Kortetmäen artikkeli *Ilmasto-kriisi ja rakenteellinen epäoikeudenmukaisuus* alkaa Mosambikia koetelleista hirmumyrskyistä ja rankkasateista, joista hän etenee Iris Marion Youngin kehittämään rakenteellisen epäoikeudenmukaisuuden tematiikkaan. Keitit ovat ja missä toimivat he, jotka muutosta raskaiten aiheuttavat, ja mitkä väestöryhmät muutoksista eniten kärsivät? Nämä ovat *Terrankin* lukijoille tuttuja aiheita. Etäisyyspiilevyys aiheuttaa tilassa ja ajassa kaukana olevien toimijoiden välistä eriarvoisuutta ja luo moraaliteoriaa haastavia asetelmia. Eettiset aiheet jatkuvat myös kirjan seuraavissa luvuissa, joissa tarkastellaan yksilön vastuuta ja ilmastokysymysten ylisukupolvisuutta.

Maantieteilijään nappaa myös Markku Oksasen artikkeli pakolaisuudesta ja siirtolaisuudesta lämpenevässä maailmassa. Sietämättömät olosuhteet kuten tukala kuivuus, kuivuus ja tulvat voivat ajaa satoja miljoonia ihmisiä kotiseuduiltaan. Keiden tulisi luovuttaa maata kenellekin, millaista tämän maan pitäisi olla ja missä sen tulisi sijaita? Aiheen poliittista tulenarkuutta ei tarvitse alleviivata. Jo Suomen kokemukset siirtokarjalaisten asuttamisesta osoittavat, että myötätunto ei välttämättä helpota omista eduista luopumista. Skaala ja sävyt ovat vaikeampia, kun on asutettava kaukaa tulevia, kulttuuriltaan toisenlaisia ihmisiä.

Ympäristö ja luontosuhde muutoksessa -kokonaisuus käsittelee tuntuisiin eläimiin liittyvää ilmastoetiikkaa, esteettisiä arvoja ja ympäristön sekä ilmaston käsitteitä. Artikkelit palkitsevat kustakin aiheesta kiinnostuneita lukijoita. Koska teksteissä on runsaahkoasti viittauksia filosofiseen kirjallisuuteen, lukukokemusta syventäisi, jos lukijalla olisi alan opintoja. Toki maallikkokin löytää yhtä ja toista, kun mukana on käytännöllisiä esimerkkejä.

Helena Siipi käsittelee eliömaantiedettä sivuavia aiheita käsitellessään luonnonsuojelua ilmaston lämmetessä. Vaikka esimerkiksi lajien suojeleluun tähtäävä avustettu leviäminen voi yhtäältä olla mielekäästä, sen sivutuotteena voidaan aiheuttaa ongelmia toisaalla. Vaarana on löytää sananparren mukaisesti suota sieltä ja vetelää täältä. On välttämätöntä etsiä uusia suojelelutoja vanhojen keinojen muuttuessa tehottomiksi. Jotkut niistä voivat vaikuttaa perinteisen suojeleluun näkökulmasta oudoilta ja jopa absurdeilta.

Kahden päätöskappaleen aiheet ovat maallikkonäkökulmasta erityisen ”filosofisia”. Mikko M. Puumala pohtii, viekö ihmisen perusolemus kohti ilmastokatastrofia. Ennennäkemättömän hyvinvoinnin, turvallisuuden ja vaurauden koetellessa Maan kantokyvyn rajoja ilmastomuutos vaatisi kykyä päättäväiseen toimintaan. Mutta koska ominaisuutemme periytyvät pienistä yhteisöistä konkreettisten haasteiden parissa, hankalien globaalien ongelmien ratkominen on vaikeaa. Järjen voimalla voimme kuitenkin muokata instituutioita sellaisiksi, että biologiset heikkoutemme eivät estä toimimasta. Siitä Sami Pihlström jatkaa pelottavankin eksistentiaalisen miettein: ”Uhka ei koske ainoastaan olemassaolomme jatkumista vaan myös sitä, että olemassaolom-

me nyt on vaarassa menettää kaiken arvonsa ja merkityksellisyytensä”.

Toimittajien loppusanat ankkuroituvat ehkä liiaksikin vuoteen 2020, jolloin teosta viimeisteltiin covid-19-pandemian aikana. Koronakriisiksi nimetyn äkkijarrutuksen käsittelyn voi jopa nähdä antikliimaksina. Nopeita globaalilla tasolla toteutettuja koronatoimia pidetään toki ilmastomuutoksen kannalta toivoo tarjoavina osoituksina ihmiskunnan toimintakyvystä, mutta en aivan vakuutu aiheiden yhteensopivuudesta. Korona uhkaa meistä jokaista konkreettisen henkilökohtaisesti ja rokotteet ovat tuloillaan. Ilmastomuutoksen vaarat ovat abstraktimpia eikä rokotteeseen verrattavia pelastavia ratkaisuja ole näköpiirissä.

Pidän kirjaa kokonaisuutena ottaen onnistuneena ja maantieteen näkökulmasta avartavana. Missään ei soruta palopuheen kaltaiseen ilmastomuutoksen vakavuuden todisteluun. Artikkelit ovat akateemisesti sisältörikkaita ja älyllisesti palkitsevia.

Toimittajat toivovat teoksen soveltuvan filosofian opikirjaksi. Saattaisipa se löytää tiensä myös maantieteen valinnaisesti tentittävään kirjallisuuteen. Vaikkei opiskelijoidemme filosofinen lukeneisuus välttämättä riittäisi kaikkien yksityiskohtien sisäistämiseen, hyvä yleiskielinen luettavuus auttaa. Filosofian ammattitermit kuvataan ymmärrettävästi ja myös hienovaraisesti käytetyt viitteet eri kappaleiden välillä vahvistavat kirjaa kokonaisuutena.

RISTO KALLIOLA

*Maantieteen ja geologian laitos,
Turun yliopisto*

Hauraat rajarauhat ja muita selviytymiskeinoja

KOKKONEN, JUKKA (2020). *Rajan rauha. Itäraja ja suojautumisen keinot 1490–1809*, 391 s. SKS, Helsinki.

Jukka Kokkosen teos *Rajan rauha. Itäraja ja sen suojautumisen keinot 1490–1809* perehtyy rajarauhoihin, aikalaissäesityksiin rauhasta sekä erilaisiin selviämisen ja puolustautumiskeinoihin Kainuun, Kuusamon ja Venäjän Karjalan seuduilla. Kokkonen on erikoistunut muun muassa perifeeristen alueiden sekä rajojen tutkimukseen. Hän on aikaisemmin tutkinut koillisen rajaseudun kauppaa ja ylirajaisia kontakteja vuonna 2002 julkaistussa väitöskirjassaan, joka keskittyi 1600-luvun jälkipuolelle. Nyt painopiste on 1700-luvussa, josta Kokkosen mukaan on tarjolla myös monipuolisimmat lähteaineistot.

Suojautumisen keinot jaetaan kahteen ryhmään: rajarauhoihin sekä muihin aseellisiin tai rauhanomaisiin puolustuskeinoihin. Näistä rajarauhauhat ovat kirjan kantava teema. Ne olivat sota- tai kriisiaikana solmittuja suullisia tai kirjallisia sopimuksia, joilla sitouduttiin pidättäytymään vihollisuuksista paikallisesti. Menettely-

lä siis pyrittiin paikalliseen rauhaan keskellä valtakuntien välistä sotatilaa tai kriisiä tai sellaisten uhatessa. Rauhauhat ja sodan välinen tila oli erittäin hauras juuri rajaseudulla. Muita rahvaan puolustuskeinoja olivat muun muassa pakeneminen ja piiloutuminen. Myös valtio pyrki kontrolloimaan rajaseutuja erityisesti tarkastelujakson loppua kohden.

Kokkosen tavoitteena on tutkia rajarauhamenettelyä pitkällä aikavälillä ja laveateemaisesti vastapainona tiedemaailman kiihkeätahtisuudelle. Kirja etenee systemaattisesti. Alkupuoli keskittyy sodankäyntiin ja rauhoihin – erityisesti rajarauhainstituutioon. Loppupuolella keskittyy muun muassa rajaseudun erityisasemaan, haasteisiin ja kaupankäyntiin. Kirjassa tarkastellaan paikallisia oloja, rajakauppaa ja sodankäynnin ja tullilaitoksen kehitystä sekä sivutaan valtionrakennusta. Kokkonen tuo myös esiin rajarauhoiden eurooppalaista ja pohjoismaalaista taustaa. Samalla liikutaan ajassa edestakaisin.

Kirjasta välittyy Kokkosen perehtyneisyys lähteisiin sekä rajaseudun ylirajaisiin kontakteihin varhaisella uudella ajalla. Pedantti tutkimustyö on paljastanut rajarauhoihin aikaisemmin liitettyjen käsitusten aukkoja ja jo-

pa suoranaisia lähteiden virhetulkintoja. Keskeisten käsitteiden ja alkukielisten lainausten auki kirjoittaminen on tästä näkökulmasta perusteltua ja toivoisin näkeväni sitä enemmän Suomen historian tutkimuksessa. Koska lähdeaineistot ovat pitkällä aikavälillä pääosin muilla kielillä kirjoitettuja, suomentamisella on merkittävä osansa analyysissä.

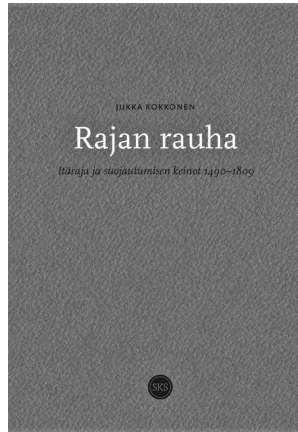
Tavoite taustoittaa ja käsitellä laajoja teemoja, kuten rauhan tematiikkaa, valtionrakennusta, talous-, sota- ja rahahistoriaa pitkällä aikavälillä yhdessä yksityiskohtaisen paikallistason kuvauksen kanssa asettaa haasteen tutkimuksen rajaamiselle. Tässä kohtaa labeateemaisuus kääntyy hieman tarkoitustaan vastaan, sillä se tekee tekstistä paikoin asian ympärillä vaeltelevaa, mikä syö huomiota pääasialliselta juonelta ja tutkimuksen tavoitteelta. Lukija on välillä vaarassa kadottaa punaisen langan.

Koska kirja painottuu tarkastelujakson loppupuolelle 1700-lukuun, olisi kronologinen tarkastelu vaikuttanut luonnollisemmalta valinnalta. Kronologian rikkominen pakottaa paikoin toistoon ja asettaa lukijalle lisäksi haasteen pysyä mukana niissä melko merkittävässä muutoksissa, joita valtakunta kävi läpi keskiajan lopulta 1800-luvun alkuun. Erityisesti silmiin pistää maininta orastavasta kansallismielisestä jo Kustaa Vaasan hallinnollisista uudistuksista lähtien, vaikka valtionrakennusprosessissa on hyväläkin tahdolla katsottuna enemmän katkoksia kuin jatkuvuuksia. Kansallisvaltion orastus on tavallisesti ajoitettu Ranskan suuren vallankumouksen (1789) tienoilille, joskin esimerkiksi Peter Sahlinsin (1988) ja Antti Rähkön (2012) tutkimukset osoittavat, että yhteiskunnan lävistävä kansallinen ajattelu ja kansalaisuus kehittyivät vasta 1800-luvun kuluessa.

Rajarauhat ja paikallinen toimijuus ovat kirjan kiinnostavimmat ja keskeisimmät aiheet. Kokkosen esimerkeistä välittyy paikallisväestön kiistaton rooli rajarau-

han valmistelussa ja ylläpitämisessä. Rajarauhoja ei kuitenkaan solmittu valtiotavallan ohi, kuten aikaisemmassa tutkimuksessa on toisinaan esitetty. Mukana oli talonpoikien lisäksi aluehallinnon edustajia, joilla yleensä oli myös henkilökohtaisia intressejä pitää rajaseutu rauhallisena. Rajarauhojen yhteys kauppasuhteisiin selittää yleistä tahtotilaa huolehtia ylirajaisista suhteista. Kun otetaan huomioon, että lähdeaineisto on pääosin Ruotsin puolelta historiallista rajaa, on Kokkonen onnistunut tuomaan esiin rajaseudun ylirajaisista ulottuvuutta ja venäläistä näkökulmaa hyvin.

Teos suojautumisen keinoista täyttää lupauksensa rajarauhamenettelyn perusteellisesta tarkastelusta, korjaa siihen liittyneitä historiantutkimuksessa eteenpäin siirtyneitä väärinkäsityksiä ja avaa kiinnostavaa alueellista kriisiajan toimijuutta. Kirjaa voi suositella myös paikallishistoriasta kiinnostuneille.

KIRJALLISUUS

- Kokkonen, J. (2002) *Rajaseutu liikkeessä. Kaimuun ja Pielisen Karjalan asukkaiden kontaktit Venäjän Karjalaan kreivin ajasta sarkasotaan (1650–1712)*. Bibliotheca historica 79. SKS, Helsinki.
- Rähkö, A. (2012) *Jatkuvuus ja muutosten hallinta. Hamina ja Lappeenranta Ruotsin ja Venäjän alaisuudessa 1720–1760-luvuilla*. Jyväskylä studies in humanities 183. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-4821-4>
- Sahlins, P. (1988) The nation in the village: state-building and communal struggles in the Catalan borderland during the eighteenth and nineteenth centuries. *The journal of modern history* 60 (2) 234–263.

JENNI MEROVUO

*Karjalan tutkimuslaitos,
Itä-Suomen yliopisto*

Monitieteinen teos eläimiä kunnioittavasta tulevaisuudesta

AALTOLA, ELISA & WAHLBERG, BIRGITTA (toim.) (2020). *Me ja muut eläimet – Uusi maailmanjärjestys*, 334 s. Vastapaino, Tampere.

Me ja muut eläimet katsoo ihmis-eläin suhteiden tulevaisuuteen. Visuaaliset ja tekniset toteutukset tekevät kirjasta miellyttävän lukea. Kirjassa on esipuheen ja johdannon lisäksi kuusi lukua, joista ensimmäisessä on kolme artikkelia ja muissa kaksi kussakin. Luvut muodostavat monitieteisen ja tasapainoisen kokonaisuuden. Luvut edustavat otsikkojen perusteella historian, kasvatustieteen, taiteentutkimuksen, kielentutkimuksen, oikeustieteen ja asennetutkimuksen näkökulmat. Kirjan toimittajat listaavat näiden lisäksi filoso-

fian, sosiologian, antiikintutkimuksen, kirjallisuuden tutkimuksen ja teologian.

Aaltolan ja Wahlbergin kirjoittama esipuhe vie lukijan kirjan syntyhetkiin ja paljastaa toimittajien kirjalle asettaman tavoitteen. Kirjan toivotaan ”saattavan lukijan muita eläimiä kunnioittavan todellisuuden äärelle” (s. 7). Mielenkiintoinen ilmaisu pysäyttää pohtimaan ihmistieteellisen eläintutkimuksen luonnetta ja kirjan asemoitumista osaksi tuota kenttää. Kriittistä eläintutkimusta syytetään joskus liiasta poliittisuudesta. Vaikka tässäkin kirjassa kirjoittajat pohtivat, millaisia käytännöllisiä (ja poliittisia) vaikutuksia tuotetulla tiedolla pitäisi olla, ei toive lukijan saattamisesta muita eläimiä kunnioittavan todellisuuden äärelle vaadi lukijalta

mitään vaan tarjoaa mahdollisuuden. Reaktiot ja seuraukset ovat lukijan oikeus ja vastuu. Kirjalla voikin hahmottaa olevan ainakin kaksi yleisöä. Kirja on kiinnostava toislaisia eläimiä tutkiville ja haastava puheenvuoro näihin näkökulmiin vasta tutustuville.

Monitieteisen kirjan tavoitteissa ja kysymyksenasetteluissa on kriittiselle yhteiskuntatieteelle tyyppillistä näkyväksi tekemisen taikaa. Siinä on myös tyyppillisiä ihmistieteellisen eläintutkimuksen piirteitä sikäli, että suuri osa eläintutkimuksen tekijöistä tekee tutkimusta, joka edustaa ja edistää tutkijan tärkeiksi kokemia arvoja ja yhteiskunnallisia päämääriä. Sitoutuminen arvoihin ei ole este luotettavan tieteellisen tutkimuksen tekemiselle. Kaikki tiede on poliittisesti latautunutta. Tämä lataus on vain helpompi havaita tutkimuksessa, jossa tutkimuskysymykset ja tavoitteet eivät asetu valtavirtaan saumattomasti, edusta yleistä näkemystä tai nauti institutionaalisen tuesta. Avoimesti arvosidonnainen kysymyksenasettelu ei tarkoita, että tutkimus ja analyysi olisivat epätieteellisiä tai subjektiivisia. Muutoin olisi mahdollotonta esimerkiksi tutkia luotettavasti ihmisoikeuksien toteutumista.

Aaltola ja Wahlberg kirjoittavat tutkimuksen arvosidonnaisuudesta johdantoluvussa ja kertovat kirjan artikkelien mukailevan kriittisen eläintutkimuksen lähtökohtia, joskaan kaikki kirjoittajat eivät identifioitu kriittisen eläintutkimuksen edustajiksi. Aaltolan ja Wahlbergin omin sanoin kirjassa ei ole haluttu ”katkaista utopioilta metaforisia siipiä”, mutta samaan aikaan on tuotettu eläintutkimusta, jossa on ”rationaalista perusteltavuutta” eli jonka ”väitteet ovat johdonmukaisia ja kestäviä” (s. 14). Kirjan johdanto toimii mainiona tekstinä lukijalle, joka ei vielä tiedä mutta haluaa ymmärtää, millaiseen maailmanjärjestykseen kriittinen eläintutkimus pyrkii. Kirjan johdannossa näkyy viime aikoina vahvistunut trendi yhdistää kriittisen eläintutkimuksen tavoitteita muiden ihmiskuntaa koettelevien kriittisten haasteiden tutkimiseen. Tämä trendimuutos saattaa johdattaa ihmistieteellistä eläintutkimusta kohti holistisempaa paradigmaa. Kriittistä eläintutkimusta ei kannata tehdä vain toislaisten eläinten vuoksi vaan koko elonkirjon, siis myös ihmisen, hyvän elämän vuoksi.

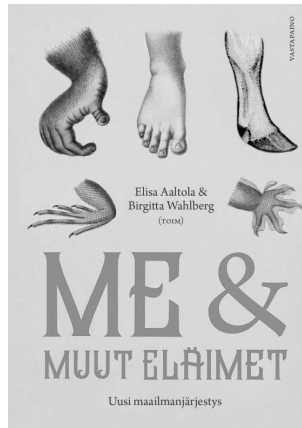
Kirjassa on sekä vertaisarvioituja että arvioimattomina julkaistuja artikkeleita. Vertaisarvioidut tekstit erotuvat joukosta vertaisarviointia kuvaavalla symbolilla ja vertaisarvioimattomina julkaistut tekstit on lisäksi erotettu otsikoimalla ne ”näkökulmiksi”. Kirjoittajakunnassa on mukana kokeneempia ja vähän vähemmän kokeneita tutkijoita ja kirjoittajia. Jokaisen artikkelin alussa on kirjoittajan lyhyt esittely.

Kirjan ensimmäisen luvun teemana on Eläinten historia: mitä mennyt voi opettaa tulevasta? Luvun aloittaa historioitsijoiden Otto Latvan ja Heta Lähdesmäen kirjoitus *Miten kirjoittaa menneisyydestä ja rakentaa tulevaisuutta*, joka on oikeastaan metodiattekeli. Latva ja Lähdesmäki esittelevät historian tutkimuksen tarjoamia mahdollisuuksia eläintutkimukselle ja erittelevät

sen erityispiirteitä ja myös riskejä. Tutkimusasetelmien, aineistojen ja menetelmien kuvausta konkretisoidaan esimerkeillä. Luku korostaa, että kriittiseen eläintutkimukseen kuuluu tutkijan kriittinen itsereflektio. Latvan ja Lähdesmäen kirjoitusta seuraa Liisa Kasken antiikintutkimuksellinen artikkeli *Oikeutta sanattomille? Eli mitä oppia antiikin virheistä*. Näiden kahden tekstin lukeminen peräkkäin oli oivallinen lukukokemus. Ne historian tutkimuksen mahdollisuuksiin liittyvät ajatukset, jotka edellinen teksti herätteli, kaikuivat hyvin mielessä Kasken tekstin edetessä. Molemmat artikkelit auttavat lukijaa hahmottamaan, kuinka kapea ja rajoittunut vain tässä hetkessä ja ajassa oleskeleva mieli on ja kuinka vääristynyt käsityksemme menneestä voi olla. Tietoisuus siitä, kuinka oli ennen, on hyvä ikkuna tämänhetkisten uskomusten ja käsitysten kyseenalaistamiseen ja sitä kautta tulevaisuuden visiointiin. Kasken tekstiä lukiessa jää epävarma olo siitä, onko kriittisen eläintutkimuksen kiinnittyminen muiden elonkirjoa uhkaavien muutosten, esimerkiksi ilmastonmuutoksen, tutkimukseen hyvä vai huono asia. ”Nojautuminen” ympäristöpoliittisiin argumentteihin saattaa jättää piiloon eläinkysymyksen omat erityispiirteet juuri kun niitä on jälleen opittu esittämään. Kasken ehdottama ”lääke” tähän on kielellisen ilmaisun monimuotoistaminen ja muun kuin kirjoitetun kielen tarjoamien mahdollisuuksien käyttäminen.

Limppu Witickin teksti *Näkökulma: kirko, joka puolustaa kaikkein vähäisimpiä* täydentää lähestymistavaltaan hyvin kirjan ensimmäisen luvun muita artikkeleita. Witickin teksti on hyvä esimerkki kriittisestä eläintutkimuksesta, jolla tehdään näkyväksi ja kuuluvaksi asioita, jotka ovat kyllä olemassa mutta joita yhteiskunnassa on haluttu olla näkemättä tai kuulematta. Witick kirjoittaa monien esimerkkien kautta siitä, kuinka kirko opetuksessaan ja toiminnassaan vaikeene eläimistä tai kiertää eläinaiheen silloin kun vaikeaminen ei ole mahdollista. Raamatun tekstit mahdollistavat eläinmyönteisen tulkinnan. Nykyisenkaltainen eläinten alisteista asemaa korostava tulkinta on syntynyt tulkitsevan ihmisen omien pelkojen, itsekkäiden tarpeiden tai sisäistetyn tavan vuoksi.

Kirjan toisen luvun teemana on Kasvatus: lasten eläinpedagogia. Ensimmäisessä artikkelissa *Vegitopia – veegaaninen idylli lasten ja muiden eläinten kirjallisena kohtaamispaikkana* Marianna Koljosen tunnista erilaisia tapoja, joilla lastenkirjallisuus on eri aikoina ajanut eläinten asiaa. Yhtäältä on kirjoitettu kirjoja, joiden tavoitteena on ollut kasvattaa tietoisuutta jonkin tietyn eläimen, esimerkiksi hevosen, hyvinvoinnista ja hyvistä pitotavoista. Toisaalta on kirjallisuutta, jossa korostuu eläinten toimijuus ja vastarinta. Koljosen mielenkiinnon kohteena on kuitenkin erityisesti syötäväksi kasvatetut eläimet ja veganisoiva kirjallisuus, jonka kuvaama tulevaisuus on veegaaninen maailma, jossa ihmiset eivät syö tai muilla tavoin käytä hyväksen eläimiä. Seuraavassa artikkelissa *Näkymättömistä näkyviksi – eläimet tulevaisuuden koulujärjestelmässä* Maria Hele-

na Saari pohtii mahdollisuutta kriittiseen eläinpedagogiikkaan, joka kehittää, tukee ja ylläpitää eläimet huomioivaa oppimista. Tämän luvun molemmissa artikkeleissa korostuu eräs kriittisen eläintutkimuksen erityinen osa-alue: kuinka viestimme lapsille eläimistä. On syytä pohtia, kuinka aikuisina kannamme vastuuta tilanteissa, joissa lapsille annetaan mahdollisuus tutustua vaihtoehtoiseen elämäntapaan, vaikka yhteiskunta ympärillä ei kovin hyvin tue muutosta. Esimerkiksi, millaista tukea lapsi saa tasapainoisen ruokavalion rakentamiseen, jos haluaa luopua eläinten syömisestä? Toisaalta Saaren tekstin kautta voi pohtia myös sitä, että lasten lisäksi myös aikuiset ja monet ammattilaiset, kuten opettajat tarvitsevat apua uuden eläinkeskeisen maailmanjärjestyksen ymmärtämiseen ja siihen liittyvien haasteiden käsittelemiseen.

Kolmas luku, jonka aiheena on taiteet ja eläin subjektiina, sisältää Helinä Äären artikkelin *Eläviä kanoja odotellessa – broilerikanojen roolin tulevaisuus kaunokirjallisuudessa* ja Outimajaja Hakalan artikkelin *Objektin jälkeinen aika eläintaiteessa*. Äären kirjallisuudentutkimuksen piiriin sijoittuvassa artikkelissa on lukuisia empiriisiä havaintoja siitä, kuinka broilerit on esitetty kaunokirjallisuudessa. Tulokset eivät yllätä. Eläin sivuutetaan ja näkyvissä on vain eläimen syöminen tai muu väistyminen. Tämä trendi on säröytynyt viime aikoina ja Ääri haeskeleekin keskusteluyhteyttä kriittiseen broilerikeskusteluun esimerkiksi ilmastomuutoksesta. Ääri kysyy oivaltavasti, olisiko kuitenkin kiinnostavampaa kertoa kanasta kuin kanahampurilaisen syömisestä. Vaikka Äären tekstin sopivuus taiteentutkimuksen kenttään tuntuu hieman kyseenalaiselta, se sopii kuitenkin mainiosti yhteen luvussa olevan toisen tekstin kanssa. Hakalan artikkelissa on samankaltainen toteutus kuin Äären artikkelissa. Hakala esittelee ensin, kuinka eläimen subjekti on ollut kadoksissa taiteesta ja käy sitten läpi esimerkkejä toisenlaisesta, eläimen subjektiivisuuden tunnistavasta ja sen kanssa yhteistyössä toimivasta taiteesta.

Neljäs luku *Kieli: vastaanluettu eläinkuva* alkaa Elli Lehiköisen tekstillä ”Katsokaa nyt tätä, sika raskaana.” *Tietämisestä, empatiasta ja lisääntymisestä*. Lehiköisen teksti on monikerroksinen. Kirjoituksen kontekstina on raskaana oleva nainen ja raskaana oleva sika. Lukija voi artikkelin kautta seurata Lehiköisen omaa pohdintaa siitä, mitä vaikutusta teksteillä, joissa kirjoittaja samaistuu eläimen kokemukseen, voi olla ihmis-eläinsuhteiden muutokselle. Toisaalta Lehiköinen kuljettaa pohdintansa mukana Anu Silfverbergin erästä esseestä ja novellia esimerkkinä ja tarjoaa lukijalle mahdollisuuden samaistua sekä Silfverbergin novellissa esiintyvään päähenkilöön että Silfverbergiin kirjoittajana. Tiina Ollilan artikkeli *Näkökulma: Kielellisesti loppuuntuomitut tuotantoon kasvatetut eläimet* puolestaan on diskurssianalyttinen pohdinta eläimen kuolessa kuvaavista ilmaisuista. Tässäkin tekstissä tulee esille eläinten piilottaminen. Eläinten kuolessa piilotetaan paitsi materiaalisesti piilottamalla teurastamot, myös kielellisesti: eläimen elämää ei kielenkäytössä edes tunnusteta, vaan syötäväksi kasvatettu eläin on lihaa jo syntyessään. Tämän tapaiset diskursiiviset käytännöt tekevät eläimen tappa-

misesta ja syömisestä ihmiselle helpompaa. Toisinpuhumalla voimme tehdä siitä hieman hankalampaa.

Viides luku *Lainsäädäntö ja eläinoikeus* alkaa Birgitta Wahlbergin tekstillä *Tulevaisuuden eläinten suojeleminen: eläinoikeudesta ja eläinten perusoikeuksista*. Otsikko kuvaa hyvin artikkelin sisältöä. Wahlberg aloittaa kuvaamalla, mitä on eläinoikeus, ja hahmottelemalla sen yleisiä oppeja. Tämän jälkeen artikkeli keskittyy Suomen eläinoikeusjuristit -yhdistyksen muotoilemaan ehdotukseen eläinten perusoikeuksista, erityisesti sen ensimmäiseen pykälään 1 § Eläinten suojeleminen. Ehdotuksessa korostuu eläinlähttöisyys ja eläinyksilöllisyys eikä se perustu nykyiseen oikeusjärjestykseen tai sen uudelleen tulkintaan vaan luo uutta. Tarja Koskelan artikkelissa *Eläimen edustaminen oikeudenkäynnissä* puolestaan esittelee erilaisia mahdollisuuksia rakentaa malli, joka turvaisi eläimen intressien huomioimisen oikeudenkäynnissä. Eläin rinnastuu tässä mallissa vajaanlaisiin asianomistajiin, joille määrätään edustaja. Koskela hakee analogioita tällaiselle järjestelmälle sekä kansalliseen ympäristö- ja luonnonsuojeluoikeudellisesta kirjallisuudesta että kansainvälisistä järjestelmistä. Tällaisen mallin rakentamiselle vaikuttaa olevan pikemmin mentaalisia kuin käytännöllisiä esteitä.

Kirjan viimeinen ja kuudes luku *Yhteiskunta ja eläinasenteet* sisältää Saara Kupsalan artikkelin *Tuotantoeläinten aseman muuttuminen: suuren yleisön asenteet yhteiskunnallisena voimatekijänä* ja Elisa Aaltolan artikkelin *Ristiriitaisia eläinasenteita – lihaparadoksi ja sekasyöjän akrasia*. Kupsala tuo esille, että nykyiset tuotantoeläinten pitomuodot eivät vastaa kansalaisten näkemyksiä ja arvoja. Kansalaiset eivät kuitenkaan elä arkeaan arvojen ja eläinkäsitystensä mukaisesti. Kupsala päätyiinkin pohtimaan, millaisin keinoin tätä ristiriitaa saataisiin purettua. Yhtenä keinona on luoda ihmis-eläinkohtauksia, joiden kautta vahvistuu tietoisuus siitä, millaisia olentoja eläimet ovat. Suorien kontaktien myötä kognitiivinen katkos tiedon ja toiminnan välillä saattaa purkautua. Aaltolan artikkeli lähtee liikkeelle samasta ristiriidasta kuin Kupsalan. Kupsalan pohdinnat mahdollisuuksista ratkaista ulottuvat yksilötasolta yhteiskunnan yleisiin rakenteisiin ja sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Aaltolan tekstin alkuosassa korostuu vahva yksilö, joka hallitsee ja käsittelee järjen ja tunteiden välistä suhdetta, ja siinä pohditaan yksilötason mahdollisuuksia purkaa ristiriitaa auki. Tekstin jälkimmäisessä osassa tuodaan esille se, että yksilönä me emme ehkä tähän pysty. Moraalilla on myös sosiaalinen ulottuvuutensa. Yhteiskunnallisella tasolla meitä kannustetaan esimerkiksi mainonnan keinoin eläinten hyväksikäyttöön sen sijaan, että tarjottaisiin tukea siitä luopumiseen.

Me ja muut eläimet on sisällöllisesti ihastuttavan rikas ja monitieteinen teos. Se on hyvin ajan tasalla ja jopa aikaansa edellä oleva puheenvuoro ihmis-eläinsuhteista, niiden tutkimisesta ja muutoksen tarpeesta.

OUTI RATAMÄKI
Oikeustieteiden laitos,
Itä-Suomen yliopisto

Virtuaalinen kotiseutu – avaus uudelleen kotiseutututkimukseen

RIUKULEHTO, SULEVI & HAASIO, ARI (toim.) (2020). *Virtuaalinen kotiseutu*. Tietolipas 266, 235 s. SKS, Helsinki.

Digitaalisuus muuttaa toimintatapojamme ja luo uusia kulttuurisia ilmiöitä. Se muuttaa myös käsitystä siitä, mikä koetaan kotoiseksi. Internetistä on tullut yksi kotoisuuden osa-alue, jossa työskennellään, tavataan tuttuja ja viihdytään. Se on virtuaalinen kotiseutu, jossa solmimme uusia ihmissuhteita ja ylläpidämme uusia sosiaalisia verkostoja, kuten kirjan toimittajat itse asian ilmaisevat.

Sulevi Riukulehdon (HY Ruralia-instituutti) ja Ari Haasion (Seinäjoen AMK) toimittama teos on mielenkiintoinen ja erittäin tervetullut avaus kotiseutukäsitteen ymmärtämiseen maailmassa, jossa kotoisuuden kokemus syntyy ja täydentyy myös verkossa. Kirjan runkona on Helsingin yliopistossa vuodesta 2011 asti toiminut kokemuksellisen kotiseutututkimuksen linja. Kirjan kirjoittajat ovat tutkimusjohtajia ja väitöskirjantekijöitä kuudessa suomalaisessa korkeakoulussa, edustaen historian, informaatiotutkimuksen, museologian, aluetieteen, musiikin tutkimuksen, sosiaalityön ja hallintotieteen aloja. Aineistossa liikutaan Etelä-Pohjanmaalta Satakuntaan, kansalliselta tasolta ulkosuomalaisiin sekä monipaikkaisesti asuvista netti- ja pelifoorumeille.

Kotiseudusta lienee jokaisella joku näkemys. Se saattaa olla myös varsin paikkasidonnainen, kuten itselläni, joten helposti päätyy pohtimaan samaa kuin Sulevi Riukulehto *Kotiseutukokemus verkossa* -avausluvussa: onko virtuaalinen kotiseutu oikeasti olemassa vai onko kyse vain tutkijoiden luomasta ilmiöstä? Vastaus on sekä-että. Olennaisena nähdään nyt se, mitä ihmiset itse kotiseudustaan ajattelevat, ja etenkin se, käsittelevätkö ihmiset virtuaalisia ympäristöjä tasavertaisesti muun elämysympäristönsä kanssa. Kaikkineen Riukulehdon johdattelu kotiseutuun, kokemukseen ja kotiseutukokemukseen on helppolukuinen ja -tajuinen kotiseutuopin ”abc”, jolla lukija huomaamattaan sujahtaa teeman pariin.

Kotiseutua viedään verkkoon ja sitä syntyy verkossa. Täten se voi olla reaali maailman toisintoa tai täysin keksittyä maailmaa. Ääripäiden väliin jää aina myös harmaa vyöhyke, jonka virtuaalisella kotiseudulla reaali maailman elementit täydentyvät digitaalisilla osilla. Avausta seuraavat kirjan kahdeksan lukua noudattelee samaa kaavaa johdatellessaan lukijaa virtuaaliretkille. Liikkeelle lähdetään monelle varmasti tutuimmista esimerkeistä (Facebook, virtuaalimuseo, pehmoGIS), ohjataan välillä laatikon ulkopuolelle (äännet, hikikomorit, monipaikkaisuus, ulkosuomalaisuus) ja päädytään lopulta pelien maailmoihin. Rakente on toimiva, joskin viimeisen, Haasion ja Riukulehdon kirjoittaman,

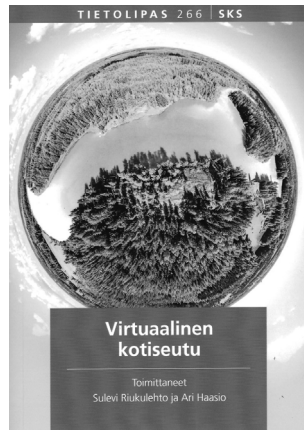
luvun luettuani huomasi palaavani *hikikomoreihin*. Niillä kuvataan japanilaisessa yhteiskunnassa sosiaalista vetäytymistä ja sosiaalisesti vetäytyneitä, joiden virtuaaliyhteisöjä ja -maailmoja Haasio omassa luvussaan avaa tarkemmin. Myös nuorten sosiaalisen vetäytymisen ja peliriippuvuuden välinen yhteys tunnustetaan – mikä tarkoittaa eriytymisen riskiä, mutta myös syrjäytyneen mahdollisuutta kokea onnistumista ja kunniotusta peliyhteisössään – ja siksi nämä luvut voisivat olla peräkkäinkin. Sisällöllisesti luvut painottuvat kuitenkin siihen, mikä näitä erottaa, ja se taas palkitsee lukijan.

Sosiaalisen vetäytymisen osalta kuvataan sitä, miten ja miksi (pääasiassa) nuoren elämä keskittyy yhteen huoneeseen, nettiin ja sen foorumeista rakentuville kotiseuduille. Elämismailma on siis samaan aikaan sekä ahdas että avara, kun huoneeseen sulkeutunut on tietoverkoin yhteydessä reaaliaikaisesti koko maailmaan.

Tämän nähdään vertautuvan myös koko kotiseutuilmioon, joka paikkaan sidottuna voi olla rajallinen mutta ilmiöineen ja variaatioineen hyvinkin laaja. Sitä tämä teoskin ansiokkaasti painottaa. Virtuaalista kotiseutua ajatellen pelimaailman ja reaali maailman tapahtumien ja paikkojen tulkinnoissa vaikuttaa olevan yllättävästikin yhtäläisyyksiä: molempien tapahtumista ja tilanteista jää muistoja, pelin paikkoja ajatellaan maisemina ja ympäristöinä, on hahmoja, henkilöitä ja yhteisöjä. Näin ollen pelaaja voi kokea pelin maailman kotoisana, luonnollisena ja elämyksiä tuottavana. Pelata voi yksin, mutta paljolti pelaaminen on sosiaalista toimintaa. Peliyhteisöt kuvaavatkin hyvin sitä, miten reaali maailman ta-

paan myös virtuaalisessa maailmassa kiinnitytään yhteisön aktiiviseksi jäseneksi. Reaali maailmaan palataan taas vaikkapa siinä, että ystäväystyneet pelaajat tapavat toisiaan pelin ulkopuolellakin, pelit luovat sukupolvikokemuksia ja e-urheilun kokoa isoja yleisöjä turnauksiin katsomaan.

Nurmo-Seura goes Facebook -luvussa Matti Mäki (Etelä-Pohjanmaan korkeakoulu yhdistys ry) ja Teppo Ylitalo (Ruralia-instituutti) tuovat hienosti esille laajemminkin kunnista ja kyliltä tutun Facebook-ilmion keskeisen sisällön ja merkityksen. Heti tuli mieleen oman kotiseutuni *Postikorttien Turku* sekä älykäs kylä (*smart village*) -konseptin parista *Meidän Vuolijoki – OurVillage* (Kajaani). Seuralla on myös nuoria jäseniä ja siksi ajatus nuorten kevytyhteisöstä on hyvä ja kannatettava. Näen sen osana laajempaa keskustelua siitä, miten yhteys poismuuttaneisiin nuoriin säilyisi ja miten nuoret voisivat edelleen sekä seurata kotikuntansa asioita että vaikuttamaan niihin (ks. esim. Kestävä Maaseutu -hanke). Jälkimmäiseen yksi tapa voi olla vaikka pehmoGIS-menetelmä, jossa digitaaliselle kartalle merkitään omia kokemus- ja käyttäytymistietoja. Osallista-

van kartoittamisen välineistöllä pyritään yleensä tavoittamaan tietyn alueen asukkaiden kokemuksia, mutta miksi ei myös alueella aiemmin asuneiden kokemuksia. Digitaalisena kotiseutukokemuksena karttapohja tarjoaa mahdollisuuden palauttaa mieleen paikoissa tapahtuneita asioita, mutta kartalle merkittynä kokemukset ja muistot jäävät yhä rivien väliin. Siksi tarvitaan myös kollektiivista tulkintaa, jotta kokemukset tihtyvät ja etuiksi kotiseutukuviksi. Karttatyökalu taipuu siis mooneen, mutta ei kaikkeen, ja sitä Timo Suutari (Ruralia-instituutti) luvussaään hyvin havainnollistaa.

Nurmoo-Seuran Facebook-sivujen käyttäjistä suurin osa on varttuneempia, jotka muistelevat mielellään menneitä. Sama näkyi myös ulkosuomalaisten blogikirjoituksissa, joiden välittämää Suomi-kuvaa Minna Zechner (Tampereen yliopisto, Lapin yliopisto) ja Tiina Hautamäki (Seinäjoen AMK) tarkastelevat. Blogeissa ei välttämättä muistella menneitä, mutta mennyt aika välittyy silti, jolloin myös suomalainen hyvinvointivaltio näyttyy pysähtyneenä kuvana ajasta ennen muuttoa uudelle kotiseudulle. Virtuaalisesta kotiseudusta on tullut ideaalikotiseutu, jolle reaali maailmasta ei löydy välttämättä enää vastinetta.

Kotiseutumuseoilla on oma olennainen merkityksensä kotiseudun käsitteen luomisessa. Kokoelmat koostuvat usein paikallisille asukkaille kuuluneista esineistöistä ja museoiden pyörittäminen ja tiedonsiirto ovat paikallisten vastuulla. Digitoitaessa kokoelmat saavat kuitenkin uusia merkityksiä, uutta saavutettavuutta ja uutta yleisöä. Samalla paikalliset saavat mahdollisuuden liittää kotiseutunsa laajempaan viitekehukseen. Digitoitu aineisto on myös helpommin yhdistettävissä muiden museoiden kokoelmiin. Magdalena Laine-Zamojska (Adam Mickiewiczin yliopisto) käy perusteellisesti läpi sitä, miksi kotiseutumuseoidenkin virtuaalisista toteutuksista on keskusteltava, mitä haasteita ja mahdollisuuksia tähän sisältyy ja mikä merkitys sillä on tulevaisuutta ajatellen. Virtuaalimuseon taustaa, määrittelyä ja ryhmittelyä käydään kaikinensa kattavasti läpi, mikä antaa lukijalle kuin lukijalle hyvän yleiskuvan koko ilmiöön.

Katja Rinne-Kosken (Ruralia-instituutti) *Monipaikkainen ja digitaalinen kuntalaisuus* -luku osuu aikaan monella tapaa. Monipaikkaisuus ja digitaalisuus, samoin kuin paikkariippumattomuus, kuuluu puheissa ja näkyy otsikoissa. Siitä covid-19-pandemia on pitänyt osaltaan huolen, mutta kaikki tämä oli totta jo aiemmin. Keskustelun ajankohtaisuus alleviivaa kuitenkin sitä, miksi juuri nyt on hyvä hetki pohtia näiden trendien vaikutusta asumiseen, kotiseutukokemukseen, kuntalaisuuteen ja kuntainstituutioon. Luku tarjoaa tähän hyvää evästyttä.

Se, mitä kirjasta jäin kaipaamaan, on hajujen ja tuoksujen kotiseutu. Äänimaailma luonnollisesti on jo mukana. Se on koettua, kuultua, kuunneltua ja suunniteltuaikin, mikä saa luvun kirjoittaneen Heikki Uimosen (TAU, Itä-Suomen yliopisto) pohtimaan myös kotiseudun tietoisien äänimaailman rakentamisen mahdollisuuksia. Yhtenä esimerkkinä ja lähteenä esitelty Yleisradion *Äänien ilta* -ohjelma puolestaan havainnollisesti mainosti sitä, mistä äänien kotiseutu muodostuu kuulijoiden toiveissa: koneiden äänistä, sillä vasta kymmenes oli luonnon ääni ja sekini ukkonen. Näistä lukiessa palautuvat väkisinkin mieleen myös hajut, mutta virtuaalisuuden näkökulmasta haju on haastava ja siksi ratkaisu kirjan sisällön suhteen on looginen. Jään siis odottamaan ”Kotiseutu goes 5D” -lukua.

Lopuksi palaan vielä lehtiotsikkoon sopivasti sattuneeseen tuttuun sanontaan, joka tällä kertaa kuului: ”Ei mistään kotoisin ja hyvä niin” (Helsingin Sanomat 23.1.2021). Onko sanonnan henkilö kotiseuduton, monipaikkainen vai paikkariippumaton? Syntyykö sanojalla kotoisuuden kokemus useista kotiseuduista, toisiinsa sulautuneista kotiseuduista, yhdestä kotiseudusta vai virtuaalisista kotiseuduista? Kyllä tai ei, juuria tai ei, niin lehtijutun lopussa tarinan maailmankansalaisperheellekin löytyi yksi kotoisimmaksi koettu kohde: maa, josta heillä oli eniten yhteisiä kokemuksia.

SAMI TANTARIMÄKI

*Brahea-keskus,
Turun yliopisto*